DOI: [10.32702/2307-2105-2019.2.150](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.2.150)

УДК 330.341.1

С. С. Кисіль,
аспірант, ННЦ "Інститут аграрної економіки"

МЕХАНІЗМ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

S. Kysil,
Postgraduate Student, NSC "Institute of Agricultural Economy NAAS"

THE MECHANISM OF BANK LENDING FOR THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Трансформація національної економіки, переформатування фінансових відносин аграрної галузі визначають необхідність переосмислення економічного змісту та ролі механізму банківського кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Кредитні відносини уможливають розширення фінансових можливостей сільськогосподарських підприємств щодо збільшення обсягів виробництва, впровадження нової техніки та технологій, модернізації виробничих процесів, удосконалення виробничих активів, і як наслідок – стимулює та пришвидшує технічний прогрес.

Операції банківського кредитування інноваційної діяльності підприємств, являють собою надання фінансових ресурсів підприємствам для здійснення інноваційних процесів та характеризуються певною специфічністю серед інших операцій, якій здійснюють банки.

Пожвавлення банківського кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств набуває поширення, але механізм кредитування сільськогосподарських підприємств в контексті фінансового забезпечення інноваційної діяльності, потребує перегляду та трансформації. Розвиток кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств стримують чимало чинників. Тому важливим є розробка концептуальних підходів щодо формування механізму банківського кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств із обов'язковим врахуванням їх галузевої специфіки.

Важливим напрямком подальшого розвитку процесу банківського кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в Україні є формування прозорої та дієвої системи взаємодії Кабінету Міністрів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, місцевих органів законодавчої та виконавчої влади, комерційних банків, інших фінансових інституцій та Національного банку України.

Участь держави та її гарантування кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, знизить рівень ризикованості кредитних операцій, що уможливорює зменшення рівня процентних ставок для таких операцій. В свою чергу, такі процеси сприятимуть розширенню можливостей підприємств щодо доступу та надходження кредитних ресурсів. Проте, такі операції повинні бути максимально прозорі та фінансово обґрунтовані, з метою запобігання втрати державних фінансових ресурсів.

Для підвищення рівня фінансової дієвості кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, вважаємо за важливе, згуртовану та скоординовану

участь сільськогосподарських підприємств, комерційних банків та державних інституцій з урахуванням їх фінансових потреб та інтересів. Таким чином, збалансованість фінансових потреб та інтересів, а також узгодженість дій всіх суб'єктів процесу кредитування, сприятимуть покращенню фінансового забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, підвищенню рівня їх інноваційності. Зазначені напрям модернізації механізму банківського кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств позитивно вплине на формування інноваційного потенціалу і конкурентоспроможності аграрної галузі.

The transformation of the national economy, reforming the financial relations of the agrarian sector determine the need to rethink the economic content and the role of the mechanism of bank lending for the innovative development of agricultural enterprises. Credit relations make it possible to increase the financial capacity of agricultural enterprises to increase production volumes, introduce new technologies and technologies, modernize production processes, improve production assets, and as a result - stimulate and accelerate technical progress.

Bank lending operations of enterprises innovative activity represent the provision of financial resources to enterprises for implementation of innovative processes and are characterized by a certain specificity among other operations carried out by banks.

The revitalization of the bank lending for agricultural enterprises innovative development is becoming widespread, but the mechanism of lending to agricultural enterprises in the context of financial support for innovation activities needs revision and transformation. Development of lending for innovative development of agricultural enterprises is hampered by many factors. Therefore, it is important to develop conceptual approaches to the creation the mechanism of bank lending for the innovative development of agricultural enterprises, taking into account their sectoral specifics.

An important direction for further development of the bank lending process for the innovative development of agricultural enterprises in Ukraine is the formation of a transparent and efficient system of interaction between the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine, local authorities of legislative and executive power, commercial banks, other financial institutions and the National Bank of Ukraine.

Participation of the state and its guaranteeing of lending to innovative development of agricultural enterprises, will reduce the level of riskiness of credit operations, which makes it possible to reduce the level of interest rates for such operations. In turn, such processes will facilitate the expansion of enterprises' access to and access to credit resources. However, such operations should be as transparent and financially as possible, in order to prevent the loss of public financial resources.

To increase the financial efficiency of lending to innovative development of agricultural enterprises, we consider the important, cohesive and coordinated participation of agricultural enterprises, commercial banks and state institutions, taking into account their financial needs and interests. Thus, the balance of financial needs and interests, as well as the coherence of the actions of all actors in the lending process, will improve the financial provision of innovation development of agricultural enterprises, increase their level of innovation. The indicated direction of modernization of the mechanism of bank lending for the innovative development of agricultural enterprises will positively influence the formation of innovation potential and competitiveness of the agrarian sector.

Ключові слова: кредит ; механізм банківського кредитування ; кредитне забезпечення ; сільськогосподарське підприємство ; інноваційний розвиток ; банківське кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Key words: credit ; mechanism of bank lending ; credit support ; agricultural enterprise ; innovative development ; bank lending for innovative development of agricultural enterprises.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ. Сучасна інноваційна модель розвитку економіки України потребує масштабних інвестиційних вкладень, неможливих без достатнього кредитного забезпечення. Найефективнішим

стимулом для активізації інноваційної діяльності є підвищення ролі банківського кредитування інноваційного розвитку – як найбільш динамічного, прийняттого для підприємств та витребуваного суспільством фінансового інструменту, здатного значно прискорити відтворювальні процеси, поліпшити їх якість. Саме тому питання, пов'язані з активізацією ролі банківського кредиту в загальній системі фінансового забезпечення інноваційних перетворень у суспільстві, набувають сьогодні особливої актуальності.

Трансформація національної економіки, переформатування фінансового ринку та реформування аграрної галузі зумовлюють необхідність переосмислення економічного змісту та ролі механізму банківського кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Реалізація інноваційного вектору діяльності сільського господарства можлива лише за активної участі та підтримки держави, яка повинна створювати умови, що дозволяють всім суб'єктам ринку інновацій розробляти їх, просувати і впроваджувати у виробництво. Необхідними є конструктивний діалог і співпраця держаних органів законодавчої на виконавчої влади, кредитних інституцій і сільськогосподарських підприємств з метою забезпечення системного підходу до розробки і впровадження механізму банківського кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ. Дослідженням питань банківського кредитування інноваційної діяльності підприємств та ролі кредитування інноваційної сфери преділено увагу багатьма вченими.

Значну теоретичну та практичну цінність мають наукові праці М. Савлука [2], в яких кредит презентовано в якості суспільних відносин, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку із передачею один одному в тимчасове користування вільних коштів (вартості). Заслужують на увагу наукові дослідження М. Крупки [4], які присвячені ролі кредитування інноваційної діяльності в забезпеченні суспільного відтворення та його позитивному впливу на технічний прогрес. Наукові розвідки Т. Васильєвої [1] презентують важливість інвестування в інноваційну діяльність з метою пришвидшення оновлення технологій, що сприяє соціально-економічному розвитку суспільства. С. Онишко [6] у своїх наукових працях приділяє значну увагу важливості фінансового забезпечення інноваційних процесів для практичного впровадження в діяльність підприємств.

У наукових дослідженнях Т. Майорової [5] присвячено значну увагу сучасним особливостям функціонування інвестиційних кредитних відносин в аграрній галузі з урахуванням сукупності об'єктивних та суб'єктивних чинників, що їх визначають. Проте, система банківського кредитування інноваційного розвитку підприємств має достатньо протиріч та неузгодженостей, особливо в контексті сутності та складових сучасного механізму банківського кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ . Метою дослідження є виявлення сучасних трендів банківського кредитування сільськогосподарських підприємств та розробка концептуальних підходів модернізації механізму банківського кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ. Значення банківського кредиту в економічному зростанні, фінансовому забезпеченні діяльності та інноваційному розвитку сільськогосподарських підприємств є беззаперечно визначальним. Кредитні відносини уможливають розширення фінансових можливостей сільськогосподарських підприємств щодо збільшення обсягів виробництва, впровадження нової техніки та технологій, модернізації виробничих процесів, удосконалення виробничих активів, і як наслідок – стимулює та пришвидшує технічний прогрес .

Т. Васильєва презентує важливість інвестування в інноваційну діяльність, яка полягає в необхідності прискорення оновлення основного та оборотного капіталу, технологій виробництва з метою досягнення позитивного фінансового результату - прибутку, тому що інновації мають вплив на процес суспільного відтворення, соціально-економічний розвиток суспільства, визначають роль і місце країни у світовому господарстві [1].

Переважає більшість науковців та практиків вважають, що банківське кредитування інноваційного розвитку підприємств, яке відображає реальні зв'язки та відносини економічного життя суспільства - важливий чинник стимулювання інноваційного розвитку виробництва. За його допомогою обіг капіталу як на мікро-, так і на макроекономічному рівні пришвидшується. На всіх стадіях процесу суспільного відтворення, кредитування інноваційного розвитку підприємств сприяє досягненню найвищого рівня рентабельності виробництва, а також прибутковості капіталу.

Погоджуємося із висновком М. Савлука, що "...кредит відіграє значну роль у відновленні діяльності підприємств, які тривалий час простоювали, допомагає їм зміцнити асортимент продукції або поліпшити її якість, зробити цю продукцію конкурентоспроможною на внутрішньому і світовому ринках" [2, с. 490].

На ролі кредитування інноваційної діяльності в забезпеченні суспільного відтворення наголошує М. Крупка, який вважає, що "кредитування інноваційної сфери є ключовим елементом відтворювальної структури національної економіки, важливою умовою діяльності як великих, так і малих підприємств, надійним методом зв'язку виробництва та обігу. Кредит сприяє технічному прогресу, є стимулом до праці і джерелом інвестицій" [4, с. 231].

У наукових дослідженнях вчених приділено увагу важливості інноваційних процесів та їх фінансового забезпечення для практичного впровадження в діяльність підприємств. В наукових працях С. Онишко наголошується, що "... сформовані через акумуляцію позичкових коштів фонди, є фондами розвитку. Кошти таких фондів повинні фінансовими засобами підтримувати інноваційний процес підприємства на всіх його етапах, від розробки до впровадження нових технологій" [6, с. 342]. У своїх наукових дослідженнях Т. Майорова [5] доводить, що ефективність використання банківського кредиту в суспільному відтворенні значно зростає, якщо він іде на фінансування тих інвестиційних проєктів, котрі містять інноваційну складову.

Щодо аграрної галузі, особливо актуальним питанням є розробка та впровадження механізмів фінансування, які б давали можливість максимально задовольняти потреби аграріїв у фінансових ресурсах, враховувати та страхувати ризики, залучати інноваційні продукти та з їх використанням виробляти якісну й конкурентоспроможну продукцію та отримувати адекватні затратам доходи [8].

Інвестиційна діяльність банків в інноваційній сфері значною мірою залежить від того, чи володіють вони «довгими» грошима, тобто ресурсами, залученими на тривалі терміни. Наявність таких засобів дозволяє розглядати набагато більш широке коло об'єктів інвестування для банків. В частині фінансування об'єктів інноваційної сфери проблема формування довгих ресурсів для банків видається особливо актуальною, бо досить тривалі терміни окупності інноваційних проектів роблять їх важко фінансованими з боку банків в ситуації, коли банки не мають у своєму розпорядженні відповідних по терміну джерел коштів.

Комерційні банки здійснюють кредитування інновацій на засадах діяльності ризикових фондів. Операції банківського кредитування інноваційної діяльності підприємств, являють собою надання фінансових ресурсів підприємствам для здійснення інноваційних процесів та характеризуються певною специфічністю серед інших операцій, якій здійснюють банки. На жаль, для більшості українських банків досить проблематичним є довгострокове кредитування, оскільки такі операції пов'язані з високим ступенем ризику. Проте, наявна позитивна тенденція щодо участі комерційних банків у процесах кредитування інноваційної діяльності підприємств [7].

Основними проблемними аспектами банківського кредитування інноваційного розвитку національної економіки є: необхідність пришвидшення економічних процесів трансформаційних перетворень та переформатування організаційних засад функціонування галузей національної економіки; наявність певного дисбалансу в темпах розвитку фінансової сфери та галузей національної економіки; недостатній рівень інвестиційної привабливості галузей, як наслідок існування низки нерозв'язаних питань в сфері захисту прав інвесторів та кредиторів, земельних відносин; відсутність розвинутої мережі об'єктів інфраструктури, тощо.

Щодо існуючої банківської системи, вона не відповідає світовим трендам розвитку кредитування інноваційної діяльності підприємств: невисокий рівень дохідності інноваційних кредитів та підвищена їх ризиковість для комерційних банків; недостатній рівень капіталізації комерційних банків; недосконалість методики оцінки рівня платоспроможності позичальника та складність визначення рівня кредитних ризиків інноваційних проектів; обмеженість наявності та обсягів короткострокового інвестиційного ресурсу та висока його вартість; проблемність здійснення фінансового планування та формування довготермінової стратегії розвитку; відсутність у значної кількості комерційних банків досконалих механізмів та ефективних інструментів управління фінансовими ризиками; недостатній рівень ефективності банківського менеджменту та корпоративного управління тощо.

Сучасна система банківського кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, сформована та знаходиться під впливом сукупності чинників як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Визначимо найбільш вагоміші з них: наявність значних протеріч в нормативно-правовій базі щодо умов та вимог здійснення підприємницької діяльності; недостатній рівень захищеності інтересів приватних інвесторів; значний ступінь галузевої ризикованості; наявність сезонних особливостей здійснення сільськогосподарського виробництва та вплив природно-кліматичних умов; відсутність ліквідної застави позичальника, як умови отримання кредитів; нестійкий фінансовий стан сільськогосподарських підприємств; недостатність рівня технічного оснащення сільськогосподарського виробництва; невизначеність правового статусу земельних ресурсів, що використовуються та земельних відносин в аграрній галузі.

Проте, необхідно враховувати гроно стимулювальних чинників щодо надання банківських кредитів сільськогосподарським підприємствам. Окреслемо найголовніші з них: наявний потенціал аграрної галузі та привабливі перспективи розвитку; пріоритетність розвитку аграрної галузі з боку держави; збільшення кількості форм, методів та інструментів кредитування аграрної галузі; значні надходження валютної виручки від експорту сільськогосподарської продукції; розвиток великих аграрно-промислових компаній; наявність значних фінансових вкладень у діяльність сільськогосподарських підприємств.

Вважаємо логічно не суперечливим трактування банківського кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, як систему юридичних, фінансових, управлінських операцій, котрі формують механізм довгострокового кредитування сільськогосподарських підприємств з боку банківської інституції, що забезпечує максимальне використання нових знань та їх ефективних результатів, прискорене освоєння наукомістких технологій з метою зростання обсягів виробництва конкурентоспроможної, інноваційної продукції для досягнення економічного, фінансового, соціального ефектів та задоволення потреб власників та споживачів.

Запропоноване поняття відрізняється від існуючих тим, що передбачає реалізацію системи операцій зі здійснення довгострокового кредитування, що фінансово забезпечує впровадженням у сільськогосподарське виробництво сучасних досягнень науково-технічного прогресу, новітніх технологій та результатів науково-дослідних робіт світового рівня і уможливорює якісні зміни в діяльності підприємства, зростання позитивних фінансових результатів та отримання інших ефектів.

Пожвавлення банківського кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств набуває поширення, але механізм кредитування сільськогосподарських підприємств в контексті фінансового забезпечення інноваційної діяльності, потребує перегляду та трансформації. Розвиток кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств стримують чимало чинників. Тому актуальним трендом є розробка концептуальних підходів щодо формування механізму банківського кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств із обов'язковим врахуванням їх галузевої

специфіки. Це дасть можливість ефективного інвестування фінансових ресурси як на макрорівні, так і на рівні комерційного банку.

Важливе місце у формуванні механізму банківського кредитування інноваційної розвитку сільськогосподарських підприємств належить державі. Зважаючи на значну потребу українських сільськогосподарських підприємств в кредитних ресурсах, постає необхідність вдосконалення механізмів надання та використання кредитних ресурсів. Так, актуальним напрямком подальшого розвитку процесу банківського кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в Україні є формування прозорої та дієвої системи взаємодії Кабінету Міністрів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, місцевих органів законодавчої та виконавчої влади, комерційних банків, інших фінансових інституцій та Національного банку України. За фінансових умов сьогодення, важливого значення набуває ієрархія та координація дій з боку Кабінету Міністрів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, регіональних інституцій виконавчої влади, цілеспрямований контроль комерційних банків щодо здійснення кредитних процесів, нагляд з боку НБУ.

Для забезпечення кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств комерційні банки потребують підтримки держави - як у фінансовій, так і нефінансовій формах [3].

Нефінансова підтримка держави, яка являє собою відсутність надання кредитів та інших видів допомоги, проявляється у специфічній формі мінімізації ризиків при кредитуванні комерційними банками інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Дієвим кроком може бути розробка та імплементація такого інструменту як банківська гарантія. За таких умов, держава виконує функції гаранта, в особі Кабінету Міністрів України.

Участь держави та її гарантування кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, знизить рівень ризикованості кредитних операцій, що уможливорює зменшення рівня процентних ставок для таких операцій.

В свою чергу, такі процеси сприятимуть розширенню можливостей підприємств щодо доступу та надходження кредитних ресурсів. Проте, такі операції повинні бути максимально прозорі та фінансово обґрунтовані, з метою запобігання втрати державних фінансових ресурсів.

ВИСНОВКИ Для підвищення рівня фінансової дієвості кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, вважаємо за важливе, згуртовану та скоординовану участь сільськогосподарських підприємств, комерційних банків та державних інституцій з урахуванням їх фінансових потреб та інтересів. Таким чином, збалансованість фінансових потреб та інтересів, а також узгодженість дій всіх суб'єктів процесу кредитування, сприятимуть покращенню фінансового забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, підвищенню рівня їх інноваційності. Зазначені напрям модернізації механізму банківського кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств позитивно вплине на формування інноваційного потенціалу і конкурентоспроможності аграрної галузі. Системність підходу щодо удосконалення процесу кредитування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, зокрема через застосування механізму державного гарантування надання кредитів, пришвидшить переформатування фінансових відносин економічних суб'єктів галузей та національної економіки.

Трансформаційні економічні перетворення і реформування національної економіки та аграрної галузі, зокрема уможливлюються забезпеченням ефективної взаємодії банківської сфери та реального сектору національної економіки. Пріоритетною метою розвитку аграрної галузі є забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств шляхом формування дієвого фінансового механізму. Важливою складовою цього механізму повинна бути ефективна система кредитних відносин, визначальним елементом якої є кредитування інноваційного розвитку.

Література.

1. Васильєва Т. А. Банківське інвестування на ринку інновацій : монографія / Т. А. Васильєва. – Суми : Вид-во СумДУ, 2007. – 513 с.
2. Гроші та кредит: підручник / М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко [та ін.]; за заг. ред. М. І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2009. – 740 с.
3. Ісаян А. М. Ризики при кредитуванні підприємств АПК та інструменти їх мінімізації / А. М. Ісаян // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2012. – № 2(14). – С. 29–33.
4. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційної моделі розвитку економіки України: [монографія] / М. І. Крупка. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету ім. І. Франка, 2001. – 608 с.
5. Майорова Т. В. Банківське кредитування інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств / Т. В. Майорова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. / Харків. ін-т банк. справи Ун-ту банк. справи Нац. банку України (м. Київ) ; редкол.: О. В. Васюренко (відпов. ред.) [та ін.]. – Харків : ХІБС УБС НБУ, 2015. – Т. 2, № 19. – С. 10–16.
6. Онишко С. В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: Монографія / С. В. Онишко. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. – 434 с.
7. Пшик Б. І. Фінансові інвестиції банків : навч. посіб. / [Б. І. Пшик, О. М. Сарахман, Н. П. Дребот]; за ред. канд. екон. наук, доц. Б. І. Пшика. – К. : УБС НБУ, 2008. – 194 с.
8. Чепелюк Г.М., Цистан І.В. Банківське інвестиційне кредитування сільськогосподарських підприємств в Україні / Г.М. Чепелюк, І.В. Цистан //Фінансовий простір. – 2015. – № 2 (18). – С. 121-128.

References.

1. Vasileva, T. (2007), Bankivske investuvannya na rynku innovatsiy [Bank investment in the market of innovations], SumDU, Sumy, Ukraine.
2. Savluk, M. (2009), Hroshi ta kredyt [Money and credit], KNEU, Kyiv, Ukraine.
3. Isayan, A. (2012), "Risks of agribusiness enterprises lending and tools for their minimization", Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnogo banku Ukrainy, vol. 2 (14), pp. 29 – 33.
4. Krupka, M. (2001), Finansovo-kredytnyi mehanizm innovatsiynoi modeli rozvytku ekonomiky Ukrainy [Financial-credit mechanism for economic development innovative model of Ukraine], Vydavnychiy tsentr Lvivskogo natsionalnogo universytetu, Lviv, Ukraine.
5. Mayorova, T. (2015), "Bank lending for investment activity of agricultural enterprises", Finansovo-kredytna diyalnist: problemy teorii ta praktyky, part 2, vol. 19, pp. 10 – 16.
6. Onyshko, S. (2004), Finansove zabezpechennya innovatsiynogo rozvytku [Financial support of innovative development], Natsionalna akademiya DPS Ukrainy, Irpin, Ukraine.
7. Pshyk, B. (2008), Finansovi investytsii bankiv [Financial investments of banks], UBS NBU, Kyiv, Ukraine.
8. Chepeluk, H. Tsystan, I. (2015), "Banking investment lending of agricultural enterprises in Ukraine", Finansovyi prostir, vol. 2 (18), pp. 121– 128.

Стаття надійшла до редакції 29.01.2019 р.